

IS DE CANTHARELLUS AURANTIACUS VERGIFTIG?

In het eerste gedeelte van zijn artikel over »Het determineren der hogere zwammen« oordeelt de heer Ligtenberg, dat het zoo goed zou wezen, indien in den door hem zoo geprezen »Führer für Pilzfreunde« nog een paar vergiftige soorten meer waren opgenomen, die licht met eetbare kunnen worden verwisseld en noemt dan o.a. den *Cantharellus aurantiacus*. Nu heb ik mijn paddenstoelenkennis, die niet heel veel verder gaat, dan voor keukengebruik noodig is, indertijd allereerst ontleend aan een ander, dan het door den heer Ligtenberg genoemde boekje, en wel aan de »Praktische Pilzkunde« van Pr. Stendel. Deze zegt van *Cantharellus* het volgende (blz. 62): »Van deze echte eierzammetjes wordt in de meeste boeken over paddenstoelen (de een pleegt immers van den ander fouten over te schrijven!) een zoogenaamd »Vergiftig eierzammetje« (*C. aurantiacus*) onderscheiden, dat donker gekleurd moet zijn en zoo 't heet eerst in den herfst en ook in massa te voorschijn komt. Deze paddenstoel wordt door iedere auteur weer anders beschreven. Schrijver dezes heeft zich ervan overtuigd, dat deze paddenstoel in het rijk der sagen thuis behoort en hoogstens slechts een variëteit van den vorigen is; en dat deze tengevolge van de een of andere onjuistheid, een vergissing, of op grond van valsche geruchten eens voor vergiftig gehouden is (voor zoover ik weet 't eerst door Wulen) en nu sedert dien als vergiftig te boek staat; wat er nu juist nu niet toe bijdraagt, de groote menigte voor het gebruik van paddenstoelen en in 't bizonder van het voortreffelijke eierzammetje te winnen. Dat wel eens iemand een of anderen gelen bladzwam voor een eierzam gehouden en gegeten en daarvan bezwaren ondervonden heeft, is wel mogelijk; en desgelijks kan het ook gebeurd zijn, dat men aan de donkerder gekleurde in den naherfst groeiende variëteit van het eierzammetje die vergiftige werking toegeschreven heeft. Een feit is het, dat de eierzam sterk varieert. De in den zomer groeiende soorten zijn dikker van vleesch en bleeker van kleur, terwijl de in den naherfst voorkomende, wellicht nabloeiende soorten, op welke gewoonlijk de voor *aurantiacus* gegeven beschrijving slaat, donkerder zijn, een dunneren steel en hoed hebben met eenigszins regelmatigere bouw van de plooiën. Schrijver dezes heeft echter de bedoelde variëteit geregeld verzameld en met grooten smaak zonder eenig nadeel gegeten. Hij kan daarom slechts wenschen, dat de sage van den vergiftigen eierzam eindelijk uit onze paddenstoelenboeken verdwijnen moge.«

Michael noemt echter in zijn grooten »Führer« den *Cantharellus aurantiacus* niet vergiftig, doch slechts verdacht, en schrijft er bij: »Hij is beter dan de roep, die van hem uitgaat en is hoogstens verdacht. Gevallen van vergiftiging door denzelven zijn onbekend.«

Wat mij betreft, ik voel mij gerechtigd noch geroepen om uit te maken wie gelijk heeft. Niet gerechtigd, omdat ik maar een leek ben. Niet geroepen, omdat, mocht *C. aurantiacus* toch vergiftig zijn, er nog genoeg eetbare paddenstoelen overblijven, om aan mijn culinaire neigingen te voldoen.

Ovorigens zou door proefnemingen de waarheid van Stendel's bewering aan te toonen zijn. Maar een getrouwd man heeft in den regel zijn gezin meer lief, dan de wetenschap, en dus voel ik geen neiging, het voetspoor te volgen van mijn oom James, bij wien ik mijn eerste maaltje champignons — niet zonder griezelen! — genoten heb, en die langs zuiver proefondervindelijke weg de eetbare van de niet-eetbare paddenstoelen heeft leeren onderscheiden. Zag hij

op zijn wandelingen een hem onbekende soort, die hem op 't oog wel aanstond, dan nam hij er wat van mee naar huis, bestudeerde de kenmerken, liet ze klaarmaken en at er van. Kreeg hij geen maagpijn of anderen overlast, dan liet hij dezelfde soort nogmaals toebereiden en vergrootte telkens zijn maaltje, tot het de normale afmetingen had aangenomen. Liepen al die proeven af zonder ongemak, dan wist hij zeker, die nieuw gevonden soort veilig bij de hem reeds bekende eetbare paddenstoelen te kunnen inlijven. Deze methode is ontegenzeggelijk praktisch. Alleen stelt zij als eisch, dat de proefnemer beschikt over een behoorlijke dosis koelbloedigheid en het er voor zijn omgeving niet zoo erg op aankomt, al wordt hij ziek of schiet er misschien het leven bij in. Aan deze laatste voorwaarde echter kan de pater familias gewoonlijk niet voldoen en derhalve is het hem geraden, zich in geval van twijfel te onthouden van het eten van verdachte paddenstoelen.

Waar echter, zooals bij den *C. aurantiacus*, aan de verdenking van niet te deugen elke goede grond schijnt te ontbreken, heeft deze m. i. ten volle aanspraak op eerherstel. De bezwaren tegen het gebruik van paddenstoelen als volksvoedsel zijn al groot genoeg, om ze niet noodeloos te vermeerderen.

H. N. DE FREMERY.

Een volgenden keer hierover een woordje.

H.

EEN INVASIE.

Pas getrouwde luidjes, fijn meubilair, woonden op deftigen stand in onze goede Amstelstad.

Boven de woonkamer bevonden zich de slaapkamer, een studeerkamertje en een zitkamer vlak onder een modern plat dak dat, Joost weet waarom, met een dikke laag kiezelstenen bestrooid was. De voorzomer van 1909 was koud, somber en nogal droog zooals we helaas ondervonden. Gevolg van zomersproeten. Te vulgair: Zonnevlekken, zegt u? nou ja, toch sproeten op Helios' aangezicht.

Die sproeten van de zon dan waren door hun veronderstelden invloed op 't weer de oorzaak van den eersten tegenspoed van 't jonge paartje. Ge kunt 't u wel voorstellen: Een gezellig studeerkamertje, mevrouw zit te lezen. Plotseling een zwart stipje op 't blanke papier, nog een zwart stipje, tientallen zwarte stipjes die allen met een hoorbaar tikje op 't papier verschijnen en verdwijnen. Haastig opstaan, schuw gluren naar 't geheimzinnig verschijnsel, daarna snelle verdwijning om mijnheer te raadplegen. Gezamenlijk onderzoek; resultaat: de bovenkamers blijken plotseling te krioelen van de zwarte diertjes. Ze springen even brutaal op de spreij van 't bed als op 't waschstel, ze wippen op tafel en stoelen, in de lampetkan en in 't drinkglas. De tandeborstel is voor hen een korenveld, de witte blouse van mevrouw een boekweit-akker.

De burens werden geraadpleegd.

»O, die beestjes? Die komen elk jaar terug.«

»Maar doet u er dan niets aan?«

»Is niets aan te doen, we zijn er al aan gewend,

en over een week of wat zijn ze wel weer weg." Schrale troost.

Ondertusschen werd 't kwaad erger. De studeerkamer vooral was beslist onbruikbaar en reeds begon 't gedierte naar de beneden-verdieping af te dalen. De zuiveraar werd geroepen, wilde voor twintig pop de geheele bovenverdieping zuiveren of voor tien pop de studeerkamer alleen; kon echter niet voor succès garanderen!

't Laatste aanbod werd aanvaard en de „zuiveraar“, n. b. een bekende firma, ging aan den slag.

Insectenpoeder bedekte in hoopjes den grond, bevlekte en bedierf zeilen en kleeden en kleederen. De diertjes wipten er vroolijk doorheen.

Toen verpestten formaline-dampen 't heele huis en maakten 't zoo goed als onbewoonbaar. Oogen traanden, kelen kriebelden. 't Huis daverde van geproest en gekuch. Enfin, dat duurde maar één dag, toen werd de kamer geopend en de zuiveraar haalde zijn „bullen“ weg. „De rommel opruimen?“ „Wat verbeeldde mevrouw zich wel voor die lorrige tien pop?“

En de werkster moest aanrukken; er werd geboend en gedweild en de sporen van het insectenpoeder verdwenen, maar de formalinelucht bleef nog een dagje. Had de werkster reeds haar wateremmer met tranen aangevuld, ook de bezoekers moesten 't ontgelden en de poes, die arme poes, snotterde onophoudelijk.

En de beestjes waren verdwenen, denkt ge?

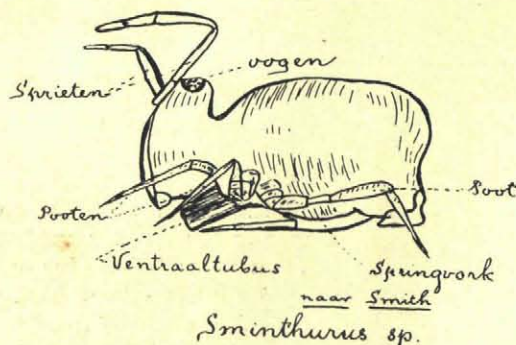
Dat kan je begrijpen. Eenige dagen na 't bezoek van den „zuiveraar“ reeds kwamen nieuwe drommen opzetten.

Bij voorkeur kwamen ze uit 't bovenlicht, waar de wand nog geel zag van 't insectenpoeder.

Mijnheer vertelde 't aan den huisbaas (die deed wat de meeste huisbazen in zoo'n geval doen, n. l. de schouders ophalen en verder niets), daarna vertelde hij 't aan ieder, die 't hooren wilde en ten slotte ook aan schoonpapa. Die wist raad. „Ga eens naar de neef van de vriend van m'n broer z'n zoon“, zei hij, „dat is zoo iemand die insecten en allerlei beesten verzamelt, misschien kan die je raad geven.“ En mijnheer deed dat. Hij stortte z'n hart bij den insectenman uit, vloekte (in 't fatsoenlijke hoor) op dien ber. . . zuiveraar en vroeg wat die kleine, springende, dikke, zwarte beestjes waren en of ze de inventaris ook zouden kunnen bederven. De insectenman snuffelde in z'n memorie en in z'n boeken en kwam dra met een afbeelding van 't lastige beestje op de proppen, „maar“, zeide hij, „die diertjes zijn niet als schadelijk in huizen bekend; weet u wat, ik kom eens kijken.“ En dat deed hij dan ook.

De formaline-damp was nog lang niet verdwenen, voor een mensch was 't nog niet uittehouden, wel

voor die lamme beestjes. Mevrouw had een wit papier op tafel gespreid en daar manoeuvreerden ze in zeer onregelmatige formaties. De entomoloog kijkt rond, vraagt om een trap en beklaught het dak, daar moesten ze vandaan komen, de Sminthurussen, want 't was een springstaart, de lastige gast.

Een welige vegetatie bedekte het uitgestrekte platte dak en verborg geheel de laag kiezelsteen. Een vegetatie bestaande uit mos en een Sedum (muurpeper) die bijna bloeide en dra het dak bedekken zou met duizenden gele sterretjes. De entomoloog zocht tevergeefs onder de plantenlaag, maar toen hij een velletje wit papier uitspreidde, bleek het, dat z'n vermoeden juist was: de beestjes kwamen van 't dak, en naar 't scheen had het gedurig droge, weinig zonnige weer de ontzettende vermeerdering van 't diertje in de hand gewerkt. Hij raadde mijnheer, of 't dak te beproeien met benzine, of kiezels en planten op te ruimen, of de eerste de beste stortbui af te wachten.

Die sproeiraad bleek echter onuitvoerbaar, want alle daken van het huizenblok zouden dan die bewerking moeten ondergaan en wie zou zulk een kostbare operatie betalen?

Eén ding restte nog en wel het bovenlicht, de hoofdweg naar binnen voor 't gedierte, rondom hermetisch af te sluiten door middel van cement. Of dit gebeurde en of het hielp is nog een open vraag; misschien is die later te beantwoorden.

Mogelijk wenscht de lezer nu nog wat omtrent den plaaggeest zelf te weten en daarom hierbij z'n portret en eenige bijzonderheden.

Sminthurus behoort tot de meest oorspronkelijke insecten-orden, die der Collembola. Voor degene die Oudemans' werk niet onder z'n bereik heeft ('t is nu anders goedkoop genoeg) laat ik nog de volgende bijzonderheden volgen:

De diertjes zijn zeer opmerkelijk gevormd en zijn in 't bezit van een springvork, die onder 't lichaam verborgen is. Verder zijn ze in 't bezit van een eigenaardig orgaan, de ventraaltubus (buikbuis). Daaruit kunnen een paar dunne, witte buisjes worden uitgestulpt. Loopt een Sminthurus nu tegen een gladde oppervlakte, en dreigt hij te vallen, dan steekt ie die buisjes uit en schijnt zich daarvan

dan te bedienen, om zich vast te houden. Dit nam ik meermalen waar; ook schreef iemand eens over dit verschijnsel in *D. L. N.* Of de buisjes inderdaad slechts tot een soort veiligheids-anker dienen, is niet zeker. Oudemans zegt, dat de meeningen over de beteekenis nogal verdeeld zijn.

Aan de paring gaat bij deze diertjes een eigenaardig voorspel vooraf. Twee diertjes plaatsen zich dan met de koppen aaneen, „net of ze elkaar wat te vertellen hebben“, zegt Oudemans; het mannetje omsluit dan de sprieten van 't wijfje met de zijne, die met uitsteeksels voorzien zijn, en wordt dan door 't wijfje omhooggetild. Zoo loopt het wijfje soms verscheidene dagen rond.

Van de enorme krachtsontwikkeling bij de insecten zijn sterkere staaltjes bekend, daarom is dit niets bijzonders. Stelt u echter eens een homo sapiens-wijfje voor, die haar galant eenige dagen aan z'n snor rondsjouwt! (Vergeefde vergelijking tusschen snor en sprieten).

Als schadelijk staan de diertjes niet bekend. Mocht dus iemand die acrobaten in z'n huis of serre vinden, dan behoeft hij zich niet ongerust te maken, ze komen steeds

van buiten en nestelen zich niet in de huizen.

Overigens kunt ge *Sminthurus* te zien krijgen als ge ergens rustig in 't gras gaat liggen. Wanneer ge dan tusschen de halmpjes doorkijkt, kan 't licht gebeuren dat ge onze groene of bruine soorten ziet; ge kunt dan, mits in 't bezit van een glazen buisje, stellig de veiligheids-ankers te zien krijgen en misschien ziet ge dan ook 't grappige paringsvoorspel; de paring zelf is nog niet waargenomen.

S. LEEFMANS.

EEN MERKWAARDIGE ORCHIS.

Op een min of meer drassig en veenachtig weiland, ongeveer $\frac{3}{4}$ KM. West-ZuidWest van het Zwarte Water (tusschen Venlo en Velden, zie stafkaart, blad Venlo, 4) groeien een vijftal orchideeën, die geen van alle tot de zeldzaamheden behoren, n.l. *Orchis latifolia*, *O. maculata*, *O. incarnata*, *O. morio* en *Platanthera bifolia*.

Ze staan er zóó dicht, dat hier en daar de indruk

van een klaverland ontstaat en 't is dan ook geen wonder, dat 't haast niet mogelijk is, de drie eerstgenoemde soorten steeds uit elkaar te houden. Er bestaan immers bastarden tusschen die orchissen, welke op de geschikte groeiplaatsen even algemeen zijn als de soorten zelf.

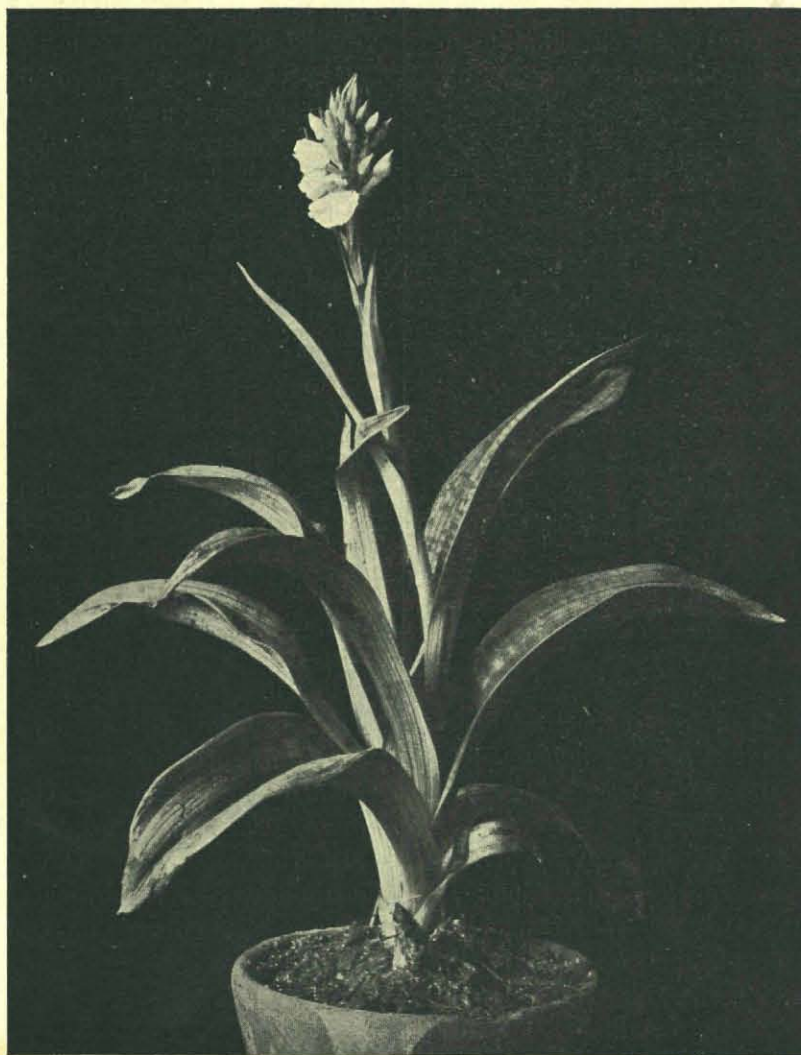
Nog vóór ze alle bloeiden, had ik een aantal planten in knop mee naar huis genomen en ze daar in potten gezet, zonder bijvoeging van vreemde aarde, zoodat de planten in hun ontwikkeling wel niet gestoord zijn. Ze bloeien dan ook thans (14 Juni) alle of bijna alle.

Van een dier zeer toevallig meegenomen planten geef ik den lezers van *D. L. N.* hier 't portret. Oppervlakkig is er mis-

schien niet veel aan te zien en toch houd ik deze voor een merkwaardige bastaard, n.l. tusschen *Orchis morio* en *Orchis maculata*.

Als mijn determinatie juist is (en ik heb eigenlijk geen reden meer, om er aan te twijfelen, want ik heb er lang genoeg over getobd), dan is dit wel een rareiteit, want tot nog toe is deze bastaard alleen bekend uit Normandië en wel uit de omgeving van Dieppe.

De beschrijving, door den vinder Camus gegeven,

Bastaard van *Orchis morio* en *Orchis maculata* op $\frac{2}{3}$ natuurlijke grootte.
(Het linksche niet bloeiende exemplaar behoort er niet bij.)